

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ &
ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α΄**

Ταχ. Δ/ση: Βερανζέρου 50 & Μάρνη
Ταχ. Κώδικας: 104 38 Αθήνα
Πληροφορίες: Φ. Τσαλίκογλου
Τηλέφωνο: 210 5236283
FAX: 210 5233563
E-mail: ddy@yyka.gov.gr

ΑΝΑΡΤΗΤΕΟ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΕΞ. ΕΠΕΙΓΟΝ

Αθήνα, 3 / 6 /2013
Αρ. Πρωτ.:Υ1/Γ.Π.οικ.52929

ΠΡΟΣ: Όπως Πίνακας Διανομής

ΘΕΜΑ: Επικαιροποιημένες οδηγίες σχετικά με την επαγρύπνηση και την ετοιμότητα για αντιμετώπιση ενδεχόμενων περιστατικών λύσσας μετά από έκθεση σε ζώο που φέρει τον ιό

Σχετ:

1. Η υπ' αρ. πρωτ.Υ1/ΓΠοικ.143451/27-12-11 εγκύκλιος της Υπηρεσίας μας με θέμα «Οδηγίες αξιολόγησης ύποπτων περιστατικών λύσσας» (ΑΔΑ: 45Ψ1Θ-ΞΣ7)
2. Η υπ' αρ. πρωτ.Υ1/ΓΠοικ. 121227/21-12-12 εγκύκλιος της Υπηρεσίας μας με θέμα «Οδηγίες σχετικά με την επαγρύπνηση και την ετοιμότητα για αντιμετώπιση ενδεχόμενων περιστατικών λύσσας μετά από έκθεση σε ζώο που φέρει τον ιό» (ΑΔΑ: Β4ΜΕΘ-Ζ70)
3. Το υπ' αρ. πρωτ. οικ.9134/19-3-2013 έγγραφο του ΚΕΕΛΠΝΟ
4. Το υπ' αρ. πρωτ. Γ.ΕΚΕΠΥ847/28-3-2013 έγγραφο του ΕΚΕΠΥ
5. Το υπ' αρ. πρωτ. 1825/54554/2-5-13 έγγραφο του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Η λύσσα είναι ιογενής λοίμωξη του κεντρικού νευρικού συστήματος (ΚΝΣ), που μπορεί να προσβάλει όλα τα θηλαστικά, άγρια, κατοικίδια ή παραγωγικά ζώα, συμπεριλαμβανομένου και του ανθρώπου. Οφείλεται σε RNA ιό της οικογένειας Rhabdoviridae, γένος Lyssavirus. Όλα τα θηλαστικά μπορούν να προσβληθούν από τη λύσσα.

Η Ελλάδα ήταν ελεύθερη λύσσας από το 1987 μέχρι τον Οκτώβριο του 2012, όταν διαγνώστηκε κρούσμα λύσσας σε κόκκινη αλεπού στη Δυτική Μακεδονία. Από τότε κρούσματα λύσσας έχουν διαγνωστεί σε άγρια και κατοικίδια ζώα σε διάφορα μέρη της επικράτειας. Στην ιστοσελίδα του ΚΕΕΛΠΝΟ (www.keelpno.gr) δημοσιεύεται ενημερωμένος κατάλογος των επηρεαζόμενων από λύσσα περιοχών για την Ελληνική επικράτεια.

Προκειμένου να τεθούν σε ετοιμότητα όλοι οι υγειονομικοί σχηματισμοί της χώρας για την αντιμετώπιση περιστατικών έκθεσης ανθρώπων σε ζώο που φέρει τον ιό ή είναι λυσσώδες αλλά και για την πρόληψη της έκθεσης στη λύσσα, η Υπηρεσία μας

εξέδωσε τις ανωτέρω σχετ.1 και 2 εγκυκλίους, οι οποίες επικαιροποιούνται με την παρούσα.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς για την αντιμετώπιση περιστατικών με πιθανή έκθεση στο ιό της λύσσας, εκτός της Υπηρεσίας μας, είναι το ΚΕΕΛΠΝΟ – ΚΕΠΙΧ, το ΕΚΕΠΥ, οι Δ/νσεις Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας των Περιφερειακών Ενοτήτων, οι Κτηνιατρικές Υπηρεσίες των Περιφερειακών Ενοτήτων και των Δήμων, τα Νοσοκομεία Αναφοράς της λύσσας (όπως θα περιγραφούν στη συνέχεια), αλλά και όλοι οι φορείς πρωτοβάθμιας και δευτοροβάθμιας περίθαλψης.

Νοσοκομεία Αναφοράς λύσσας είναι τα ακόλουθα:

- ο Για την 1η και την 2^η ΥΕ το Γενικό Νοσοκομείο Δυτικής Αττικής «Η Αγία Βαρβάρα»
- ο Για την 3^η και την 4^η ΥΠΕ το Νοσοκομείο Ειδικών Παθήσεων Θεσσαλονίκης»
- ο Για την 5^η ΥΠΕ το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Λάρισας
- ο Για την 6^η ΥΠΕ το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Ιωαννίνων και το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Πατρών «Παναγία η Βοήθεια»
- ο Για την 7^η ΥΠΕ το Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου Κρήτης «Βενιζέλειο – Πανάνειο»

Στο Νοσοκομείο Αναφοράς ορίζονται από τη Διοίκησή του υπεύθυνοι επαγγελματίες υγείας ενημερωμένοι σχετικά με το αναδυόμενο νόσημα της λύσσας. Παράλληλα, το νοσοκομείο λειτουργεί ως μονάδα παροχής επιστημονικών συμβουλών προς τους επαγγελματίες υγείας των υπολοίπων νοσοκομείων της οικείας ΥΠΕ, βάσει των οδηγιών και του Αλγόριθμου Διαχείρισης Περιστατικού Πιθανής Έκθεσης στον Ιό της Λύσσας, ο οποίος παρατίθεται στην παρούσα επικαιροποιημένος.

Οι Διοικητές των νοσοκομείων πρέπει να μεριμνήσουν για επαρκές απόθεμα αντιλυσσικών εμβολίων και ορών για την κάλυψη των περιοχών που εξυπηρετούν, αφού εκτιμήσουν τις ανάγκες που ενδεχομένως προκύψουν. Τα εμβόλια διατίθενται στα φαρμακεία των νοσοκομείων από το Ελληνικό Ινστιτούτο Παστέρ, ενώ οι οροί από το Ινστιτούτο Φαρμακευτικής Έρευνας Και Τεχνολογίας (Ι.Φ.Ε.Τ.). Το Νοσοκομείο Αναφοράς είναι υπεύθυνο για τη συγκεντρωτική προώθηση των αιτημάτων προμήθειας εμβολίων και ορών των νοσοκομείων της οικείας ΥΠΕ.

Επισημαίνεται ότι στο νοσοκομείο θα γίνεται η 1^η δόση εμβολίου στο λυσοσύπτοπτο περιστατικό και ο αντιλυσσικός εμβολιασμός θα συνεχίζεται και θα ολοκληρώνεται στην Διεύθυνση Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας της οικείας Περιφερειακής Ενότητας. Όλα τα νοσοκομεία ή άλλοι φορείς περίθαλψης, όταν διαχειρίζονται περιστατικά έκθεσης ή πιθανής έκθεσης σε λύσσα, οφείλουν να αποστέλλουν στο ΚΕΕΛΠΝΟ και το ΕΚΕΠΥ συμπληρωμένο το ΔΕΛΤΙΟ ΑΜΕΣΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ.

Η Υπηρεσία μας θα συνεχίσει μέχρι νεωτέρας να διαθέτει εμβόλια στις Δ/νσεις Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας των Περιφερειακών Ενοτήτων για την κάλυψη περιστατικών ενδεχόμενης και επιβεβαιωμένης έκθεσης στον ιό, κατόπιν έγγραφων αιτημάτων μέσω φαξ που θα συνοδεύονται από το συμπληρωμένο ΔΕΛΤΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ. Επισημαίνεται ότι, το δελτίο πρέπει να αποστέλλεται παράλληλα και στο ΚΕΕΛΠΝΟ.

Όσον αφορά στην εφαρμογή της εγκυκλίου, οι εμπλεκόμενοι φορείς (ΚΕΕΛΠΝΟ, ΕΚΕΠΥ, ΥΠΕ, Δ/νσεις Δημόσιας Υγείας & Κοινωνικής Μέριμνας Περιφερειακών Ενοτήτων, Ε.Ι. Παστέρ, Ι.Φ.Ε.Τ. Α.Ε.) παρακαλούνται να αποστέλλουν σχετικές ενημερωτικές εκθέσεις ανά εξάμηνο προς την Δ/νση Δημόσιας Υγιεινής του Υπουργείου Υγείας.

ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ

- **Επικοινωνία & συνεργασία με την οικεία Δ/ση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας**
 - για την πρόσβαση σε αντιλυσσικό εμβόλιο και τη συνέχιση της προφυλακτικής αγωγής με εμβόλιο των εκτεθειμένων ατόμων που ξεκίνησαν την αγωγή τους σε νοσοκομείο ή άλλο φορέα περίθαλψης, εφόσον δε νοσηλεύονται.
 - για την διεξοδικότερη διερεύνηση του συμβάντος της έκθεσης (π.χ. αναλυτικό ιστορικό, άλλες επαφές του ζώου, οργάνωση επικοινωνία με κτηνιάτρους για την πορεία της παρακολούθησης του ζώου, λεπτομερέστερες πληροφορίες για τις συνθήκες έκθεσης κλπ)
 - για τη διερεύνηση επαφών - αναζήτηση όλων των δυνητικά εκτεθειμένων σε ζώο που επιβεβαιώθηκε εργαστηριακά για λύσσα ή θεωρήθηκε λυσούποπτο ή στο οποίο εκτέθηκε άτομο στο οποίο κρίθηκε αναγκαίο να χορηγηθεί αντιλυσσική αγωγή.
 - Από την Δ/ση Δημόσιας Υγείας αποστέλλεται στο ΚΕΕΛΠΝΟ και στην Υπηρεσία μας μέσω φαξ το ΔΕΛΤΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ.

- **Επικοινωνία & συνεργασία με την Κτηνιατρική Υπηρεσία (Περιφερειακής Ενότητας, Δήμου κλπ)**
 - για τον έλεγχο και την εκτίμηση ζώου που εμπλέκεται σε περιστατικό με πιθανή έκθεση στον ιό της λύσσας.
 - για την ενημέρωση σχετικά με τη παρακολούθηση του ζώου (αν το ζώο έχει τεθεί υπό παρακολούθηση)
 - για την οργάνωση εργαστηριακής εξέτασης και για τα αποτελέσματα της εργαστηριακής διερεύνησης.

- **Επικοινωνία με το ΚΕΕΛΠΝΟ (ΚΕΠΙΧ- 24ω/7ημ)**
 - για οδηγίες και διευκρινήσεις σχετικά με τον Αλγόριθμο Διαχείρισης Περιστατικού Πιθανής Έκθεσης στον Ιό της Λύσσας
 - για βοήθεια στην ανεύρεση αντιλυσσικού εμβολίου ή/και ανοσοσφαιρίνης σε συνεργασία με την οικεία Δ/ση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας
 - για αποστολή μέσω φαξ του ΔΕΛΤΙΟΥ ΑΜΕΣΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ εκτός εργάσιμου ωραρίου. Ένα δελτίο αντιστοιχεί σε κάθε έναν εκτεθειμένο και πρέπει να αποστέλλεται το συντομότερο, αφού γίνει εκτίμηση κινδύνου και χορηγηθεί η κατάλληλη προφυλακτική αγωγή. Το δελτίο αποστέλλεται από τον θεράποντα ιατρό/ιατρονοσηλευτικό προσωπικό των μονάδων υγείας.

- **Επικοινωνία με το ΕΚΕΠΥ (ΚΕΠΙΧ-24ωρες/7ημέρες)**
 - για συντονισμό και οδηγίες σχετικά με πιθανή ανάγκη διακομιδής του ασθενούς
 - για συντονισμό των δράσεων στα Νοσοκομεία Αναφοράς
 - για αποστολή μέσω φαξ του ΔΕΛΤΙΟΥ ΑΜΕΣΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ . Το δελτίο αποστέλλεται από τον θεράποντα ιατρό/ιατρονοσηλευτικό προσωπικό των μονάδων υγείας.

- **Επικοινωνία με τα Νοσοκομεία Αναφοράς**
 - για την προμήθεια αντιλυσσικών εμβολίων και ορών των φαρμακείων των υπολοίπων νοσοκομείων της οικείας ΥΠΕ
 - για αναζήτηση επιστημονικών συμβουλών από τους επαγγελματίες υγείας των υπολοίπων νοσοκομείων της οικείας ΥΠΕ.

**ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΙΘΑΝΗΣ ΈΚΘΕΣΗΣ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΎΣΣΑΣ
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περίοδος επώασης της λύσσας στον άνθρωπο κυμαίνεται από λίγες ημέρες έως και χρόνια, αλλά συνήθως είναι 3-8 εβδομάδες. Μετά την είσοδο του ιού στο Κεντρικό Νευρικό Σύστημα (ΚΝΣ) του επόμενου ξενιστή, προκαλείται προοδευτική εγκεφαλομυελίτιδα που οδηγεί στο θάνατο σχεδόν το 100% των περιστατικών. Τα πρώιμα συμπτώματα της νόσου στον άνθρωπο είναι μη ειδικά και περιλαμβάνουν πυρετό, πονοκέφαλο και γενικευμένη αδιαθεσία και αδυναμία. Μπορεί να συνυπάρχει ο πόνος ή ανεξήγητο αίσθημα μουδιάσματος, τρυπήματος ή τσιμπήματος (παραισθησίες) στο σημείο του τραύματος. Απαντώνται δύο μορφές της νόσου: η μανιακή και η παραλυτική. Οι ασθενείς με τη μανιακή μορφή, εμφανίζουν υπερδιέγερση, ευεξάπτη συμπεριφορά, υδροφοβία (φόβος για το νερό) και μερικές φορές αεροφοβία. Ο θάνατος επέρχεται μετά από λίγες ημέρες (συνήθως 6) από καρδιοαναπνευστική ανακοπή. Η παραλυτική μορφή ευθύνεται για το 30% του συνόλου των κρουσμάτων στον άνθρωπο. Είναι λιγότερο δραματική και διαρκεί συνήθως περισσότερο από τη μανιακή μορφή. Οι μύες σταδιακά παραλύουν αρχίζοντας από το σημείο του δήγματος (δαγκώματος) ή της γρατζουνιάς. Άλλα ειδικά συμπτώματα που εμφανίζονται στην λύσσα περιλαμβάνουν την αϋπνία, το άγχος, τις ψευδαισθήσεις, τη σιελόρροια, και τη δυσκολία στην κατάποση. Προοδευτικά εγκαθίσταται κώμα και επέρχεται ο θάνατος συνήθως λόγω παράλυσης των αναπνευστικών μυών. Συχνά η παραλυτική μορφή συγχέεται με άλλα νοσήματα με αποτέλεσμα να καθυστερεί η διάγνωση της λύσσας.

Δεν υπάρχει αποτελεσματική θεραπεία για τη λύσσα. Μετά την εκδήλωση των συμπτωμάτων στον άνθρωπο ή στα ζώα, η νόσος έχει **θνητότητα σχεδόν 100%**.

Μετάδοση της λοίμωξης

Ο ιός βρίσκεται κυρίως στο σάλιο και τον νευρικό ιστό, συμπεριλαμβανομένου του εγκεφαλονωτιαίου υγρού του μολυσμένου μεταδοτικού ζώου.

Η λύσσα είναι ζωνοσός που μπορεί να μεταδοθεί από ένα μολυσμένο ζώο στον άνθρωπο. 99% των ανθρώπινων θανάτων από λύσσα διεθνώς συνδέονται με δήγμα (δάγκωμα) σκύλου.

Περίοδος μεταδοτικότητας

Στο μολυσμένο ζώο ο ιός αποβάλλεται στο σάλιο συνήθως 3-7 ημέρες (σε ακραίες περιπτώσεις έως 10 ημέρες) πριν την έναρξη των συμπτωμάτων. Η αποβολή του ιού συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της κλινικής νόσου, μέχρι το ζώο να καταλήξει. Κατά το ίδιο διάστημα βρίσκεται κυρίως στο κεντρικό νευρικό σύστημα (κυρίως στον εγκέφαλο) του ζώου, ο οποίος συνήθως χρησιμοποιείται για τις διαγνωστικές εξετάσεις για τη λύσσα.

Αντιμετώπιση μετά την έκθεση

Η μετάδοση της λύσσας μπορεί να προληφθεί με την ορθή χορήγηση προφυλακτικής αγωγής μετά από πιθανή έκθεση.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση χορήγησης προφυλακτικής αγωγής είναι:

- Η επιδημιολογία της νόσου στα ζώα (επικοινωνία με τη τοπική Κτηνιατρική Υπηρεσία)
- Ο τύπος της έκθεσης (**Πίνακας 1**)
- Η συμπεριφορά του ζώου κατά την έκθεση και επικοινωνία με το τοπικό τμήμα Κτηνιατρικής))
- Το είδος του ζώου και η τυχόν εμβολιαστική του κάλυψη
- Η δυνατότητα παρακολούθησης και εργαστηριακού ελέγχου του ζώου (επικοινωνία και συνεργασία με το τοπικό Τμήμα Κτηνιατρικής).

Σε κάθε περιστατικό ύποπτης έκθεσης στον ιό της λύσσας οι παραπάνω παράγοντες πρέπει να αξιολογούνται και εξατομικευμένα να λαμβάνεται η απόφαση για τη χορήγηση της προφυλακτικής αγωγής το συντομότερο δυνατό.

Πίνακας 1: Κατηγορίες έκθεσης ανθρώπου σε ζώα

Κατηγορία έκθεσης III	Δήγμα (δάγκωμα) με εκροή αίματος Εκδορά (γρατζούνισμα) με εκροή αίματος Επαφή σιέλου με απροστάτευτο δέρμα που έχει ανοιχτά τραύματα ή μη επουλωμένες πληγές ή λύσεις συνεχείας ή επαφή με βλεννογόνο. Επαφή νευρικού ιστού με απροστάτευτο δέρμα που έχει ανοιχτά τραύματα ή μη επουλωμένες πληγές ή λύσεις συνεχείας ή με βλεννογόνο.
Κατηγορία έκθεσης II	Μικρής έντασης δαγκώματα, χωρίς εκροή αίματος (που δεν διαπερνούν την επιδερμίδα). Εκδορές, γρατσουниές, αμυχές ή κακώσεις χωρίς εκροή αίματος .
Κατηγορία έκθεσης I (Μη έκθεση)	Χαϊδεμα, κράτημα ενός ζώου ή επαφή σιέλου ή νευρικού ιστού με ακέραιο ή προστατευμένο δέρμα. Οποιαδήποτε επαφή με αίμα, ούρα ή κόπρανα ζώου.

Η διαχείριση ατόμου μετά από πιθανή έκθεση στον ιό της λύσσας αφορά δύο κύριους άξονες (**Πίνακας 2**).

A. Περιποίηση και καθαρισμός τραύματος

- Εντοπισμός όλων των τραυμάτων.
- Εκτίμηση της κατηγορίας έκθεσης (**Πίνακας 1**).
- Ενδεδειγμένος καθαρισμός και πλύση του τραύματος υπό πίεση (irrigation) για τουλάχιστον 15 λεπτά.
- Εφαρμογή ιωδιούχου ή αλκοολούχου αντισηπτικού που αδρανοποιεί τον ιό της λύσσας.
- Προφύλαξη για τέτανο εφόσον ο ασθενής δεν είναι ανοσοποιημένος.
- Χορήγηση αντιβιοτικών εφόσον κρίνεται απαραίτητο.
- Δεν συνιστάται συρραφή του τραύματος, εκτός εάν η κλινική εικόνα το απαιτεί.

Β. Χορήγηση προφυλακτικής αντιλυσσικής αγωγής

- Αντιλυσσικό εμβόλιο και κατά περίπτωση επιπλέον
- Ειδική αντιλυσσική ανοσοσφαιρίνη εάν κριθεί απαραίτητο

Για την διευκόλυνση της απόφασης χορήγησης του είδους της προφυλακτικής αντιλυσσικής αγωγής παρατίθεται ακολούθως ο ειδικός σχετικός αλγόριθμος, ως συμβουλευτικό εργαλείο για τον θεράποντα ιατρό.

Η προφυλακτική αγωγή διαφέρει ανάλογα με το ιστορικό εμβολιασμού του εκτεθέντος ατόμου. **(Πίνακας 2)**

Πίνακας 2: Προφυλακτική αγωγή μετά από έκθεση

Ιστορικό εμβολιασμού	Αγωγή	Προφύλαξη κατά της λύσσας
Εκτεθειμένο άτομο χωρίς ιστορικό εμβολιασμού	Περιποίηση τραύματος	Άμεσος και ενδεδειγμένος καθαρισμός τραυμάτων με νερό και σαπούνι (εκτός νοσοκομείου). Ενδεδειγμένη πλύση τραύματος με φυσιολογικό ορό, υπό πίεση. Εφαρμογή ιωδιούχου ή αλκοολούχου αντισηπτικού που αδρανοποιεί τον ιό της λύσσας.
	Χορήγηση ειδικής ανοσοσφαιρίνης (εάν κριθεί απαραίτητο- βλέπε αλγόριθμο διαχείρισης περιστατικού)	20 I.U./kg ανοσοσφαιρίνη με πολλαπλές διηθήσεις μέσα και γύρω από το τραύμα εάν ανατομικά εφικτό. Εάν μη εφικτό, η ποσότητα της χορηγείται σε άλλο σημείο ενδομυϊκά και μακριά από το σημείο του εμβολιασμού (κατά προτίμηση στον άλλο δελτοειδή μυ ή στην προσθιοπλάγια επιφάνεια του μηρού). Δεν χορηγείται ενδοφλέβια. Δεν πρέπει να αναμιγνύεται στην ίδια σύριγγα με το εμβόλιο. Δεν πρέπει να χορηγείται στο ίδιο ανατομικό σημείο με το εμβόλιο.
	Εμβολιασμός	Εμβόλιο κατά της λύσσας. Ημέρες 0, 3, 7, 14, 28.
Εκτεθειμένο άτομο με ιστορικό εμβολιασμού	Περιποίηση τραύματος	Άμεσος και ενδεδειγμένος καθαρισμός τραυμάτων με νερό και σαπούνι (εκτός νοσοκομείου). Ενδεδειγμένη πλύση τραύματος με φυσιολογικό ορό, υπό πίεση. Εφαρμογή ιωδιούχου ή αλκοολούχου αντισηπτικού που αδρανοποιεί τον ιό της λύσσας.
	Χορήγηση ειδικής ανοσοσφαιρίνης	Δεν χρειάζεται
	Εμβολιασμός	Συμπληρωματικές δόσεις εμβολίου κατά της λύσσας: Ημέρες 0, 3. Προσοχή: Αν έχει παρέλθει περίοδος μεγαλύτερη των 5 ετών από τον εμβολιασμό τότε συνιστάται η επανάληψη όλου του σχήματος των 5 δόσεων.

Εμβόλιο κατά της Λύσσας

Το αντιλυσσικό εμβόλιο, που κυκλοφορεί στην Ελλάδα (Vaccin Rabique Pasteur), είναι αδραντοποιημένο, κεκαθαρμένο εμβόλιο, παρασκευασμένο σε κύτταρα Vero και περιέχει το στέλεχος Wistar Rabies PM/WI 38 1503-3M.

Το αντιλυσσικό εμβόλιο στην Ελλάδα διατίθεται από το Ελληνικό Ινστιτούτο Pasteur. Κάθε δόση εμβολίου περιέχει 2,5 IU αντιγόνου του ιού της λύσσας. Το εμβόλιο φυλάσσεται στους +2°C με +8°C και δεν πρέπει να καταψύχεται.

Ο εμβολιασμός συστήνεται να αρχίζει την ημέρα της πιθανής έκθεσης στη λύσσα (ημέρα 0). Σε περίπτωση καθυστέρησης, ο εμβολιασμός πρέπει να αρχίζει το συντομότερο δυνατό.

Για το συγκεκριμένο τύπο εμβολίου, που κυκλοφορεί στην Ελλάδα, μετά από πιθανή έκθεση στη λύσσα συνιστάται η χορήγηση προφυλακτικού σχήματος **5** δόσεων εμβολίου: **ημέρα 0, ημέρα 3, ημέρα 7, ημέρα 14 και ημέρα 28**. Ως **ημέρα 0, ορίζεται η ημέρα λήψης της πρώτης δόσης του αντιλυσσικού εμβολίου**, η οποία καλό θα ήταν να συμπίπτει με την ημέρα της έκθεσης στην ασθένεια.

Σε περίπτωση που

- πρόκειται για έκθεση με σοβαρό(-ά) δήγμα(-τα) κοντά στο κεντρικό νευρικό σύστημα (π.χ. πρόσωπο) ή σπονδυλική στήλη
- ο ασθενής προσέρχεται καθυστερημένα για εμβολιασμό,
- ο ασθενής είναι ανοσοκατεσταλμένος,

πιθανόν να χρειαστεί χορήγηση ταυτόχρονα 2 δόσεων αντιλυσσικού εμβολίου την **ημέρα 0**, σύμφωνα με τις οδηγίες τις κατασκευάστριας εταιρείας.

Ο προφυλακτικός εμβολιασμός μετά από έκθεση στον ιό της λύσσας σε άτομα που έχουν προηγουμένως εμβολιαστεί κατά της λύσσας με σχήμα 3 δόσεων (και έχουν αναπτύξει προστατευτικό τίτλο αντισωμάτων) αποτελείται συνήθως από δύο επιπλέον δόσεις τις **ημέρες 0 και 3. (Πίνακας 2)** Αν έχει παρέλθει περίοδος μεγαλύτερη των 5 ετών από τον προφυλακτικό εμβολιασμό, τότε συνιστάται η επανάληψη όλου του σχήματος των 5 δόσεων.

Τρόπος χορήγησης

Το εμβόλιο χορηγείται αυστηρά **ενδομυϊκά**, στο δελτοειδή μυ στους ενήλικες, και στο προσθιοπλάγιο τμήμα του μηρού στα βρέφη και στα παιδιά. Δεν πρέπει ποτέ να χορηγείται στο γλουτό, λόγω της μη επαρκούς ανοσολογικής απάντησης.

Σε περίπτωση χορήγησης ανοσοσφαιρίνης πρέπει να χορηγείται σε διαφορετικό σημείο (όσο το δυνατόν πιο απομακρυσμένα) από την ανοσοσφαιρίνη και με διαφορετική σύριγγα.

Δεν υπάρχουν αντενδείξεις για τη χορήγηση του εμβολίου μετά την έκθεση για οποιαδήποτε ηλικιακή ομάδα ή υποκείμενη κατάσταση.

Χορήγηση εμβολίου προ έκθεσης

Ο προφυλακτικός εμβολιασμός (πριν την έκθεση) αφορά άτομα που ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου για έκθεση στον ιό της λύσσας. Αυτές ορίζονται σύμφωνα με την εκτίμηση κινδύνου που απορρέει από το αντικείμενο ενασχόλησής τους και τη γεωγραφική τοποθεσία της δραστηριότητάς τους και για τις οποίες τεκμηριώνεται συνεχής, συχνός ή αυξημένος κίνδυνος έκθεσης στον ιό της λύσσας.

Η προφυλακτική χορήγηση του εμβολίου (πριν την έκθεση) γίνεται σε 3 δόσεις, τις ημέρες **0, 7, και 21 ή 28**. Η δόση είναι ίδια για τα παιδιά και τους ενήλικες. Προστατευτικός τίτλος αντισωμάτων αναπτύσσεται 7-14 ημέρες μετά την 3^η δόση, και διαρκεί συνήθως για 1-2 έτη (ανάλογα με το τύπο εμβολίου).

Αυτό που επιτυγχάνεται με την προφυλακτική χορήγηση του εμβολίου είναι ότι απλοποιείται η διαδικασία προφύλαξης μετά από έκθεση (εάν είναι πρόσφατος ο εμβολιασμός και ικανοποιητικός ο τίτλος αντισωμάτων (βλ. **Πίνακα 3**), κάνοντας μη απαραίτητη τη χορήγηση ανοσοσφαιρίνης και μειώνοντας τις δόσεις του εμβολίου που απαιτούνται μετά την έκθεση, από 5 σε 2). Επίσης, δίνεται μεγαλύτερο χρονικό περιθώριο για αναζήτηση ιατρικής βοήθειας και καλύπτεται το ενδεχόμενο μη αντιληπτής έκθεσης (π.χ. επαφή με νυχτερίδα).

Η προφυλακτική χορήγηση του εμβολίου δεν αίρει την αναγκαιότητα της σωστής περιποίησης του τραύματος με σαπούνι και νερό και την εφαρμογή αλκοολούχου ή ιωδιούχου αντισηπτικού.

Η προφυλακτική χορήγηση του εμβολίου πριν την έκθεση, συνιστάται να αποφεύγεται:

- κατά τη διάρκεια της κύησης (εκτός και αν υπάρχει μεγάλος κίνδυνος έκθεσης, και δεδομένου ότι δεν υπάρχουν στοιχεία υπέρ της βλαπτικής δράσης του εμβολίου στο έμβρυο - φαρμακευτικό σκεύασμα κατηγορία C)
- σε άτομα με ιστορικό υπερευαισθησίας σε προηγούμενη δόση ή σε κάποιο από τα συστατικά του εμβολίου (όπως η νεομυκίνη).

Η προφυλακτική χορήγηση του εμβολίου δεν αντενδείκνυται σε άτομα με ανοσοκαταστολή, που οφείλεται σε νόσο ή σε χορήγηση ανοσοκατασταλτικών φαρμάκων. Συνιστάται ωστόσο η αποχή από δραστηριότητες υψηλού κινδύνου, για έκθεση στον ιό της λύσσας.

Πίνακας 3: Ανοσοποίηση κατά της λύσσας πριν και μετά από πιθανή έκθεση

Εμβόλιο λύσσας	Προφυλακτικός εμβολιασμός	Οδός χορήγησης	Δοσολογικό σχήμα	Αντιλυσσικός ορός
Προφυλακτική χορήγηση (πριν την έκθεση)	-	ενδομυϊκά	ημέρες 0, 7, 21 ή 28	όχι
Χορήγηση μετά την έκθεση	Ναι*	ενδομυϊκά	ημέρες 0, 3	όχι
	Όχι	ενδομυϊκά	ημέρες 0, 3, 7, 14, 28	ναι (εάν κριθεί απαραίτητο-βλέπε αλγόριθμο)

*Αν έχουν παρέλθει πάνω από 5 έτη από τον τελευταίο εμβολιασμό ή ο τίτλος αντισωμάτων είναι χαμηλός (ανάλογα με το τύπο του εμβολίου και τις οδηγίες της κατασκευάστριας εταιρείας) μπορεί ενδεχομένως να κριθεί αναγκαία η εκ νέου πλήρης ανοσοποίηση (με 5 δόσεις) και χορήγηση ανοσοσφαιρίνης.

Ανεπιθύμητες ενέργειες:

Οι ανεπιθύμητες ενέργειες του εμβολίου που κυκλοφορεί στην Ελλάδα (σύμφωνα με τη κατασκευάστρια εταιρεία) αφορούν κυρίως σε **τοπικές αντιδράσεις** όπως ερυθρότητα, πόνος, σκληρία, οίδημα, και κνησμός στο σημείο της ένεσης.

Σπανιότερα εμφανίζονται συστηματικές ανεπιθύμητες ενέργειες όπως μέτριος πυρετός, κεφαλαλγία, ζάλη, αδυναμία, μυαλγίες και γαστρεντερικά συμπτώματα (κοιλιακό άλγος, ναυτία, εμετός).

Αποτελεσματικότητα Αντιλυσσικού Εμβολίου

Προστατευτικός τίτλος αντισωμάτων αναπτύσσεται στο 100% των ανοσοεπαρκών ατόμων που εμβολιάστηκαν κατά της λύσσας είτε πριν είτε μετά από έκθεση. Ο τίτλος αυτός διατηρείται περίπου για 1-2 έτη.

Σε ανοσοκατεσταλμένα άτομα, λόγω υποκείμενου νοσήματος ή λήψης φαρμάκων που επηρεάζουν την ανοσία (όπως για παράδειγμα κορτικοειδή), στα οποία χορηγείται προφυλακτικός αντιλυσσικός εμβολιασμός μετά από πιθανή έκθεση, συνιστάται έλεγχος για την επιβεβαίωση ανάπτυξης αντισωμάτων κατά της λύσσας 2 έως 4 εβδομάδες μετά την τελευταία δόση του εμβολίου. Εάν ο τίτλος αντισωμάτων βρεθεί μικρότερος από 0,5 I.U./ml (Μέθοδος RFFIT), συνιστάται η χορήγηση μιας επιπλέον δόσης του εμβολίου (σύμφωνα με τις οδηγίες της κατασκευάστριας εταιρείας), καθώς και η αναζήτηση της συμβουλής εξειδικευμένου ιατρού (Λοιμωξιολόγου). Επίσης θεωρείται σκόπιμο (εάν αυτό είναι εφικτό), να διακόπτεται για εύλογο χρονικό διάστημα, η χορήγηση τυχόν ανοσοκατασταλτικών φαρμάκων, ώστε να επιτευχθεί η παραγωγή αντισωμάτων από το εμβόλιο.

Έως σήμερα δεν έχουν αναφερθεί στη βιβλιογραφία περιστατικά νόσησης μετά από έκθεση, με την προϋπόθεση ότι είχε γίνει σωστή χορήγηση του εμβολίου και της ειδικής ανοσοσφαιρίνης.

Οι περιπτώσεις εκδήλωσης της λύσσας νόσου παρά τον εμβολιασμό, οφείλονται κατά σε ανεπαρκή καθαρισμό του τραύματος, σε χορήγηση ανεπαρκούς δόσης ανοσοσφαιρίνης, σε μη χορήγησης ανοσοσφαιρίνης στο τραύμα, χορήγηση εμβολίου στο γλουτό. σε λανθασμένη χορήγηση είτε του εμβολίου είτε της ανοσοσφαιρίνης.

Σε κάθε περίπτωση εμβολιασμού θα πρέπει να ακολουθούνται πιστά οι οδηγίες της κατασκευάστριας εταιρείας

Ειδική Ανοσοσφαιρίνη κατά της Λύσσας

Ο αντιλυσσικός ορός που εισάγεται στη χώρα μας είναι ανθρώπινης προέλευσης σε αμπούλες των 5 ml (ισοδυναμεί με 750 I.U.). Η ανοσοσφαιρίνη θα πρέπει να χορηγείται την **ημέρα 0** ταυτόχρονα με τη πρώτη δόση του αντιλυσσικού εμβολίου. Στην περίπτωση που δεν είναι άμεσα διαθέσιμη η ανοσοσφαιρίνη, τότε μπορεί να χορηγηθεί έως και την **ημέρα 7** μετά την έναρξη του εμβολιαστικού σχήματος στο πλαίσιο της προφύλαξης μετά από πιθανή έκθεση στη λύσσα.

Η συνιστώμενη δοσολογία χορήγησης της είναι: **20 I.U./kg βάρους σώματος**. Προτιμάται η χορήγηση μέσω διήθησης σε πολλαπλά σημεία στην περιοχή του τραύματος εφόσον κάτι τέτοιο είναι ανατομικά εφικτό. Εάν δεν είναι εφικτό για τη συνολική ποσότητα της ανοσοσφαιρίνης (π.χ. τραυματισμός σε δάχτυλο) η περίσσεια της ποσότητας ανοσοσφαιρίνης θα πρέπει να εγχυθεί σε άλλο σημείο ενδομυϊκά και μακριά από το σημείο του εμβολιασμού (κατά προτίμηση στον άλλο δελτοειδή μυ ή στην προσθιοπλάγια επιφάνεια του μηρού). Στην περίπτωση που υπάρχουν περισσότερα του ενός τραύματα η διήθηση αφορά το κάθε ένα ξεχωριστά.

Σε ανοσοκατεσταλμένα άτομα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη διαδικασία αυτή της τοπικής διήθησης των τραυμάτων με αντιλυσσική ανοσοσφαιρίνη καθώς

θεωρείται ότι αποτελεί το πιο σημαντικό βήμα στην αποτροπή της μόλυνσης με τον ιό.

Τονίζεται ότι:

Η χορήγηση της ανοσοσφαιρίνης δε πρέπει να γίνεται ποτέ ενδοφλέβια.

Το εμβόλιο και ο αντιλυσσικός ορός **δεν αναμιγνύονται στην ίδια σύριγγα και δε χορηγούνται στο ίδιο ανατομικό σημείο**. Σε περίπτωση που η χορήγηση ανοσοσφαιρίνης γίνει σε δεύτερο χρόνο (έως την ημέρα 7) συγκριτικά με τη πρώτη δόση του αντιλυσσικού εμβολίου, θα πρέπει να γίνει συνεννόηση μεταξύ των εμπλεκόμενων επαγγελματιών υγείας για να αποφευχθεί η χορήγηση στο ίδιο σημείο. Σε περίπτωση μη εμφανούς σημείου έκθεσης (π.χ. έκθεση σε νυχτερίδα ή καθυστερημένη προσέλευση) συστήνεται η χορήγηση της ανοσοσφαιρίνης βαθειά ενδομυϊκά στους δύο γλουτούς.

Η ειδική αντιλυσσική ανοσοσφαιρίνη στην Ελλάδα εισάγεται από το Ινστιτούτο Φαρμακευτικής και Έρευνας και Τεχνολογίας (ΙΦΕΤ) σε περιορισμένες ποσότητες λόγω αυξημένου κόστους.

Ανεπιθύμητες ενέργειες

Σύμφωνα με τη κατασκευάστρια εταιρεία, **συχνή** είναι η εμφάνιση τοπικών αντιδράσεων όπως παροδική ευαισθησία τοπικά, δερματικές αντιδράσεις και πυρετού. **Σπάνια** αναφέρονται ναυτία, έμετος, ταχυκαρδία/ βραδυκαρδία, εφίδρωση, υπόταση, ίλιγγος και αλλεργικές αντιδράσεις (ερυθρότητα, κνίδωση, δύσπνοια) που σε μεμονωμένες περιπτώσεις μπορεί να φτάσουν σε shock. Οι τοπικές και οι συστηματικές αντιδράσεις είναι ήπιες και υποχωρούν με ή χωρίς χορήγηση αναλγητικών μετά από λίγες ημέρες.

ΜΕΤΡΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΛΟΙΜΩΞΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΧΕΪΡΙΣΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΎ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΈΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΎΣΣΑΣ

Οι επαγγελματίες υγείας που καλούνται να αντιμετωπίσουν περιστατικά με πιθανή έκθεση στον ιό της λύσσας πρέπει να εφαρμόζουν τις **βασικές προφυλάξεις**:

- Εφαρμογή υγιεινής των χεριών
- Χρήση γαντιών μίας χρήσης
- Εάν κατά τους χειρισμούς στον ασθενή, υπάρχει κίνδυνος εκτίναξης βιολογικών υγρών πρέπει να εφαρμόζεται επιπρόσθετα οφθαλμική προστασία και χρήση προστατευτικής αδιάβροχης ενδυμασίας.

ΟΜΑΔΕΣ ΥΨΗΛΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΠΙΘΑΝΗ ΈΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ

Οι ομάδες υψηλού κινδύνου για έκθεση στον ιό της λύσσας ορίζονται σύμφωνα με την εκτίμηση κινδύνου που απορρέει από το αντικείμενο ενασχόλησής τους και τη γεωγραφική τοποθεσία της δραστηριότητάς τους και για τις οποίες τεκμηριώνεται συνεχής, συχνός ή αυξημένος κίνδυνος έκθεσης στον ιό της λύσσας.

Τα άτομα που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου θα πρέπει να εφαρμόζουν μέτρα προστασίας κατά της λύσσας κατά την επαφή τους με ζώα στη περιοχή και να είναι επαρκώς εμβολιασμένα κατά της λύσσας.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, στις ομάδες υψηλού κινδύνου για έκθεση στη λύσσα ανήκουν:

- ✓ Κτηνίατροι και θηροφύλακες ή άλλο προσωπικό που εμπλέκεται στο πρόγραμμα επιτήρησης της λύσσας στα ζώα, όπως προβλέπεται από τις σχετικές υπουργικές αποφάσεις (άμεση επαφή με ζώα, περισυλλογή ύποπτων/ νεκρών ζώων, συλλογή δειγμάτων). (ΚΥΑ 1604/45066/11-4-2012 «Υλοποίηση προγράμματος για την επιτήρηση της λύσσας» & εγκύκλιος ΥπΑΑΤ 170778/1584 /7-6-2012 «Πρόγραμμα Επιτήρησης και Καταπολέμησης της Λύσσας στην Ελλάδα»)
- ✓ Εργαζόμενοι στην υπηρεσία συλλογής αδεσπώτων των Δήμων που έχουν συχνή και άμεση επαφή με ζώα.
- ✓ Εργαζόμενοι που έχουν επαγγελματική ενασχόληση σε κυνοκομεία – καταφύγια αδεσπώτων ή άλλων ζώων και έχουν συχνή και άμεση επαφή με ζώα (π.χ. φροντίδες υγείας, συγκράτηση & περιποίηση ζώων).
- ✓ Εργαζόμενοι σε φάρμες εκτροφής γουνοφόρων ή άλλων άγριων ζώων που έχουν συχνή και άμεση επαφή με ζώα.
- ✓ Κτηνίατροι ή άλλο προσωπικό που εργάζεται σε Συνοριακούς Σταθμούς Υγειονομικού Κτηνιατρικού Ελέγχου, εφόσον έρχονται σε άμεση επαφή με εισαγόμενα ζώα.
- ✓ Εργαζόμενοι σε διαγνωστικά εργαστήρια που ασχολούνται με τη διάγνωση της λύσσας, ή χειρίζονται καλλιέργειες ζωντανού ιού λύσσας ή μολυσματικά υλικά/δείγματα.
- ✓ Κτηνίατροι και βοηθητικό προσωπικό που κατά την άσκηση της κλινικής πράξης έρχονται σε συχνή επαφή με δυνητικώς μολυσμένα – μεταδοτικά ζώα
- ✓ Εργαζόμενοι, οι οποίοι έχουν συχνή και άμεση επαφή με ζώα για τον έλεγχο της ηλεκτρονικής σήμανσης και της εμβολιαστικής κατάστασης των ζώων
- ✓ Ομάδες ή μεμονωμένα άτομα στα οποία τεκμηριώνεται συνεχής, συχνός ή αυξημένος κίνδυνος έκθεσης στον ιό της λύσσας

Ο προληπτικός εμβολιασμός πρέπει να εφαρμόζεται κατά προτεραιότητα σε εργαζόμενους που έχουν τον υψηλότερο κίνδυνο έκθεσης και απασχολούνται σε Περιφερειακές Ενότητες (ΠΕ) υψηλής επικινδυνότητας για τη κυκλοφορία του ιού της λύσσας σε ζώα:

- Κτηνίατροι και Θηροφύλακες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα επιτήρησης της λύσσας στα ζώα, όπως προβλέπεται από τις σχετικές υπουργικές αποφάσεις.
- Εργαζόμενοι στις υπηρεσίες συλλογής αδεσπώτων των Δήμων, που έχουν συχνή και άμεση επαφή με ζώα.
- Εργαζόμενοι που έχουν επαγγελματική ενασχόληση σε κυνοκομεία – καταφύγια αδεσπώτων ή άλλων ζώων και έχουν συχνή και άμεση επαφή με ζώα (π.χ. συγκράτηση & περιποίηση ζώων).
- Κτηνίατροι και βοηθητικό προσωπικό που κατά την άσκηση της κλινικής πράξης έρχονται σε συχνή επαφή με δυνητικώς μολυσμένα – μεταδοτικά ζώα.

Διευκρινίζεται ότι ο προληπτικός εμβολιασμός δεν προστατεύει 100% από τον ιό της λύσσας. Σε περίπτωση έκθεσης ενδεχομένως να χρειαστεί χορήγηση επιπλέον δόσεων εμβολίου κατά της λύσσας.

Οι εργαζόμενοι που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου όπως περιγράφονται ανωτέρω θα πρέπει να τηρούν **τα κατάλληλα μέτρα ατομικής προστασίας (ΜΑΠ) κατά της λύσσας, ανεξαρτήτως του προληπτικού εμβολιασμού.**

Σε περίπτωση που τα αποθέματα εμβολίων είναι περιορισμένα, θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στη διατήρηση ικανών αποθεμάτων για μετα-εκθεσιακή προφυλακτική χορήγηση σε περιστατικά με πιθανή έκθεση στον ιό της λύσσας.

ΜΈΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΊΑΣ ΚΑΤΆ ΤΗΣ ΛΎΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΥΨΗΛΟΎ ΚΙΝΔΎΝΟΥ

Η πρωτογενής πρόληψη αφορά στα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται έτσι ώστε να αποφευχθεί η έκθεση στον ιό της λύσσας.

1. Πρωτογενής πρόληψη κατά τον χειρισμό ζώων

Ιδιαίτερα κατά το χειρισμό ζώων

- ✓ που προέρχονται από περιοχές υψηλής επικινδυνότητας,
 - ✓ με άγνωστο ιστορικό επαφών με άλλα ζώα,
 - ✓ μη επαρκώς ελεγχόμενα,
 - ✓ μη περιορισμένα σε γνωστό και ασφαλές χώρο,
 - ✓ με τραύματα πιθανώς προερχόμενα από συμπλοκή με άγνωστο ή ύποπτο ζώο,
- θα πρέπει να τηρούνται τα εξής μέτρα προστασίας:

- **Εκτίμηση κατάστασης- τήρηση αποστάσεων.** Οποιοσδήποτε χειρίζεται σκύλους, γάτες ή άλλα θηλαστικά θα πρέπει να εκτιμά τη κατάσταση του ζώου πριν το πλησιάσει, κυρίως όσον αφορά πιθανά συμπτώματα λύσσας (π.χ. αλλαγή συμπεριφοράς - νευρολογικά συμπτώματα - παράλυση). Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να κρατά απόσταση ασφαλείας και να ειδοποιεί το Τμήμα Κτηνιατρικής ή άλλους αρμόδιους επαγγελματίες (π.χ. κτηνίατρο, εργάτες συλλογής αδεσπότην, θηροφύλακες κ.ά.).
- **Χρήση μη διαπερατών γαντιών μιας χρήσεως** [αποσκοπούν στον περιορισμό της πιθανότητας επαφής σιέλου του ζώου με ανοιχτές πληγές του δέρματος.
- **Χρήση προσωπίδας ή συνδυασμού μάσκας και προστατευτικών γυαλιών:** αποσκοπούν στη προστασία από σταγονίδια σιέλου του ζώου με οφθαλμούς, ρινική και στοματική κοιλότητα του χειριστή ή επαγγελματία υγείας. Σημειώνεται ότι τα γυαλιά μυωπίας κλπ δεν προστατεύουν ικανοποιητικά, και για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται ειδικά προστατευτικά γυαλιά ή μάσκα προστασίας (goggles).
- **Πλύσιμο χεριών με σαπούνι** μετά το πέρας της επαφής, για την αποφυγή έμμεσης επιμόλυνσης (οφθαλμοί, ρινική και στοματική κοιλότητα) μέσω των χεριών, μετά από επαφή με τη σίελο του ζώου.
- **Προληπτικός εμβολιασμός κατά της λύσσας.**

2. Πρωτογενής πρόληψη κατά το χειρισμό θηραμάτων ή κατά την περισυλλογή νεκρών ζώων

Ο ιός βρίσκεται στο σάλιο και στο νευρικό ιστό (εγκέφαλος) του μολυσμένου ζώου. Μετά τον θάνατο του ζώου ο ιός καταστρέφεται σχετικά γρήγορα (διάστημα ωρών ή ημερών), είναι ευαίσθητος στις υπεριώδεις ακτίνες του ήλιου, ενώ δεν επιζεί σε αποξηραμένα υλικά.

Κατά τον χειρισμό θηραμάτων και την περισυλλογή νεκρών ζώων, θα πρέπει να τηρούνται τα εξής μέτρα προστασίας:

- **Χρήση μη διαπερατών γαντιών μιας χρήσεως** (αποσκοπούν στον περιορισμό της πιθανότητας επαφής σιέλου του ζώου με ανοιχτές πληγές του δέρματος).
- **Πλύσιμο χεριών με σαπούνι** μετά το πέρας της επαφής, για την αποφυγή έμμεσης επιμόλυνσης (οφθαλμοί, ρινική και στοματική κοιλότητα) μέσω των χεριών, μετά από επαφή με τη σιέλο του ζώου.
- **Προληπτικός εμβολιασμός κατά της λύσσας.**

3. Δευτερογενής πρόληψη

Η δευτερογενής πρόληψη αφορά στα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται ώστε να αποφευχθεί μόλυνση όταν έχει προηγηθεί δυνητική έκθεση στον ιό της λύσσας.

Τα μέτρα αυτά είναι κοινά για όλα τα άτομα που εκτίθενται σε ζώο και περιλαμβάνουν:

- **εντοπισμό όλων των πληγών και άμεσα καλό πλύσιμο** με άφθονο τρεχούμενο νερό και σαπούνι για τουλάχιστον 15 λεπτά και **εφαρμογή αλκοολούχου** («οινόπνευμα») ή **ιωδιούχου αντισηπτικού** («ιώδιο»).
- **αναζήτηση το συντομότερο δυνατό ιατρικής βοήθειας**
- προσπάθεια **συγκράτησης των χαρακτηριστικών του ζώου** (είδος, μέγεθος, χρώμα κλπ.), της συμπεριφοράς του, αν επιτέθηκε για κάποιο λόγο, αν έχει εκδηλώσει και στο παρελθόν επιθετική συμπεριφορά, την τοποθεσία όπου έγινε το συμβάν και πού κατευθύνθηκε το ζώο μετά
- ενημέρωση της οικείας Διεύθυνσης Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας

ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ

- ✓ Καλή πλήση του τραύματος
- ✓ Καλή λήψη ιστορικού συμβάντος
- ✓ Φυσιολογική ή ύποπτη συμπεριφορά ζώου;
- ✓ Επικοινωνία με κτηνιάτρους και δημόσια υγεία

- Ο αλγόριθμος αυτός έχει σχεδιαστεί ως **συμβουλευτικό εργαλείο** για να βοηθήσει στην εκτίμηση της ανάγκης χορήγησης προφυλακτικής αντιλυσσικής αγωγής.
- **Χρησιμοποιείται από τον θεράποντα ιατρό** με τη συνδρομή των Κτηνιατρικών Υπηρεσιών και των επαγγελματιών δημόσιας υγείας.
- Ο αλγόριθμος θα επικαιροποιείται ανάλογα με τα επιδημιολογικά δεδομένα του κτηνιατρικού προγράμματος επιτήρησης της λύσσας στα ζώα

ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ

ΣΕΛΙΔΑ 2

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Σε κάθε περιστατικό με [πιθανή έκθεση²](#) στον ιό της λύσσας κατηγορίας II ή III, θα πρέπει να γίνει:

- Άμεσα αναζήτηση και εντόπιση όλων των τραυμάτων και λύσεων συνεχείας του δέρματος.
- Καλή πλύση του τραύματος ή της ανατομικής περιοχής που εκτέθηκε με άφθονο νερό και σαπούνι (πλύσιμο για 15 λεπτά).
- Καλό ξέπλυμα και τοπική εφαρμογή αλκοολούχου (70%) ή ιωδιούχου αντισηπτικού στο τραύμα ή την ανατομική περιοχή έκθεσης.
- Καθυστέρηση συρραφής θλαστικών τραυμάτων, αν είναι απαραίτητη, ώστε αν κριθεί αναγκαίο να χορηγηθεί τοπικά αντιλυσσικός ορός. Αν γίνει συρραφή θα πρέπει να διευκολύνεται η παραχέτευση του τραύματος.

Σε περιστατικά με [πιθανή έκθεση²](#) στον ιό της λύσσας που αφορούν σε ανοσοκατεσταλμένους:

- Η πλύση και η αντισηψία του τραύματος/ περιοχής έκθεσης έχουν ιδιαίτερη σημασία.
- Εάν κριθεί απαραίτητη η χορήγηση προφυλακτικής αγωγής, θα πρέπει να χορηγείται σε όλες τις περιπτώσεις αντιλυσσικό εμβόλιο και αντιλυσσικός ορός, τόσο σε κατηγορία έκθεσης II όσο και σε κατηγορία έκθεσης III. Εξαιρετικά σημαντική είναι η τοπική έγχυση αντιλυσσικού ορού στο τραύμα.
- Συστήνεται να αναζητηθεί η συμβουλή λοιμωξιολόγου.

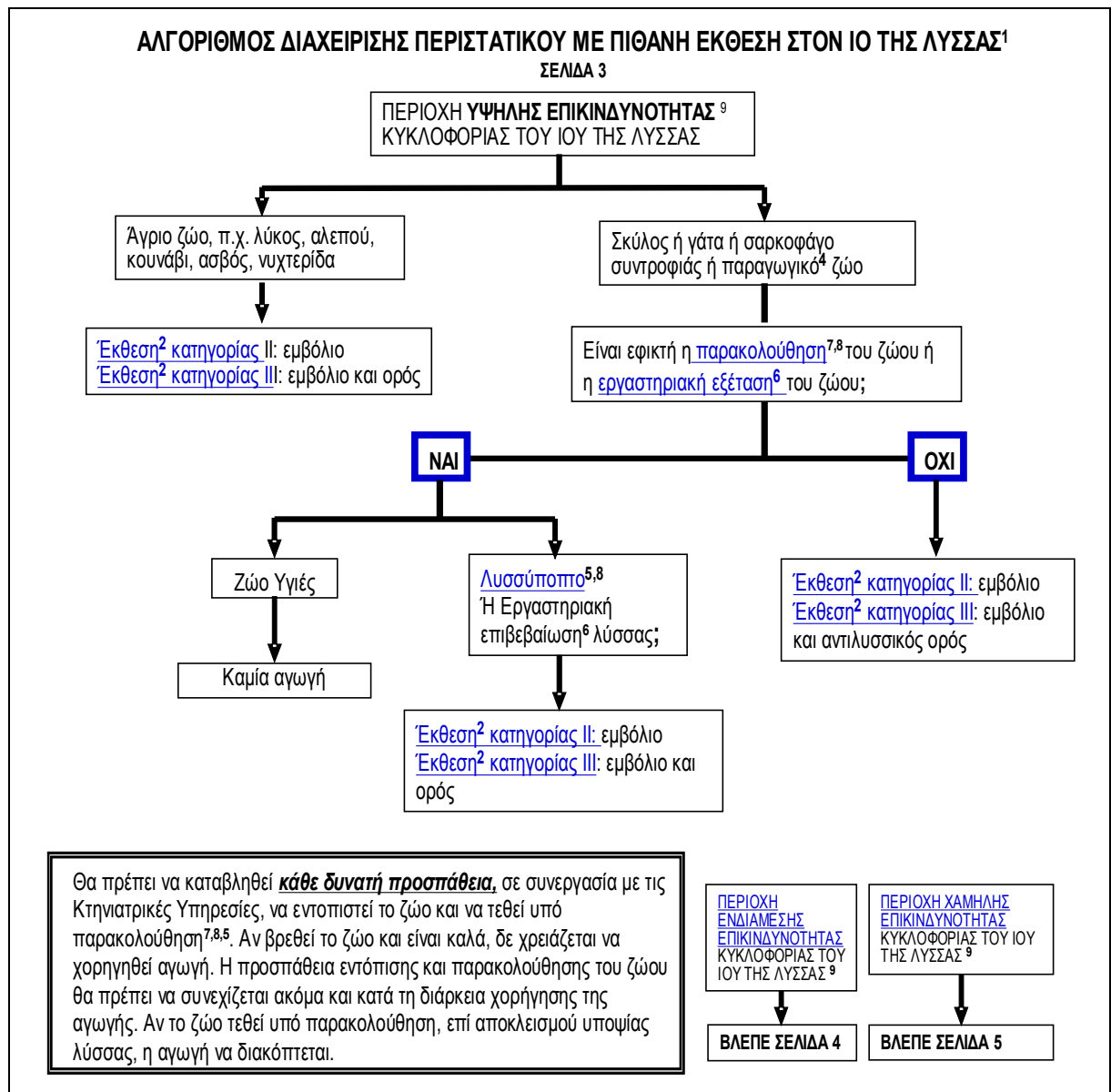
Σε περιστατικά με [πιθανή έκθεση²](#) στον ιό της λύσσας που αφορούν σε ήδη ανοσοποιημένα άτομα (που έχουν λάβει ολοκληρωμένο σχήμα εμβολιασμού και έχουν προστατευτικό τίτλο αντισωμάτων):

- Δεν χρειάζεται να χορηγηθεί αντιλυσσικός ορός.
- Από την εκτίμηση επικινδυνότητας επαφής, μπορεί να κριθεί αναγκαία η χορήγηση δύο δόσεων εμβολίου (ημέρα 0 και 3) τόσο σε κατηγορία έκθεσης II, όσο και σε κατηγορία έκθεσης III.

Να λαμβάνεται μέριμνα στον εκτεθειμένο για τυχόν αντιτετανική ή αντιμικροβιακή αγωγή.

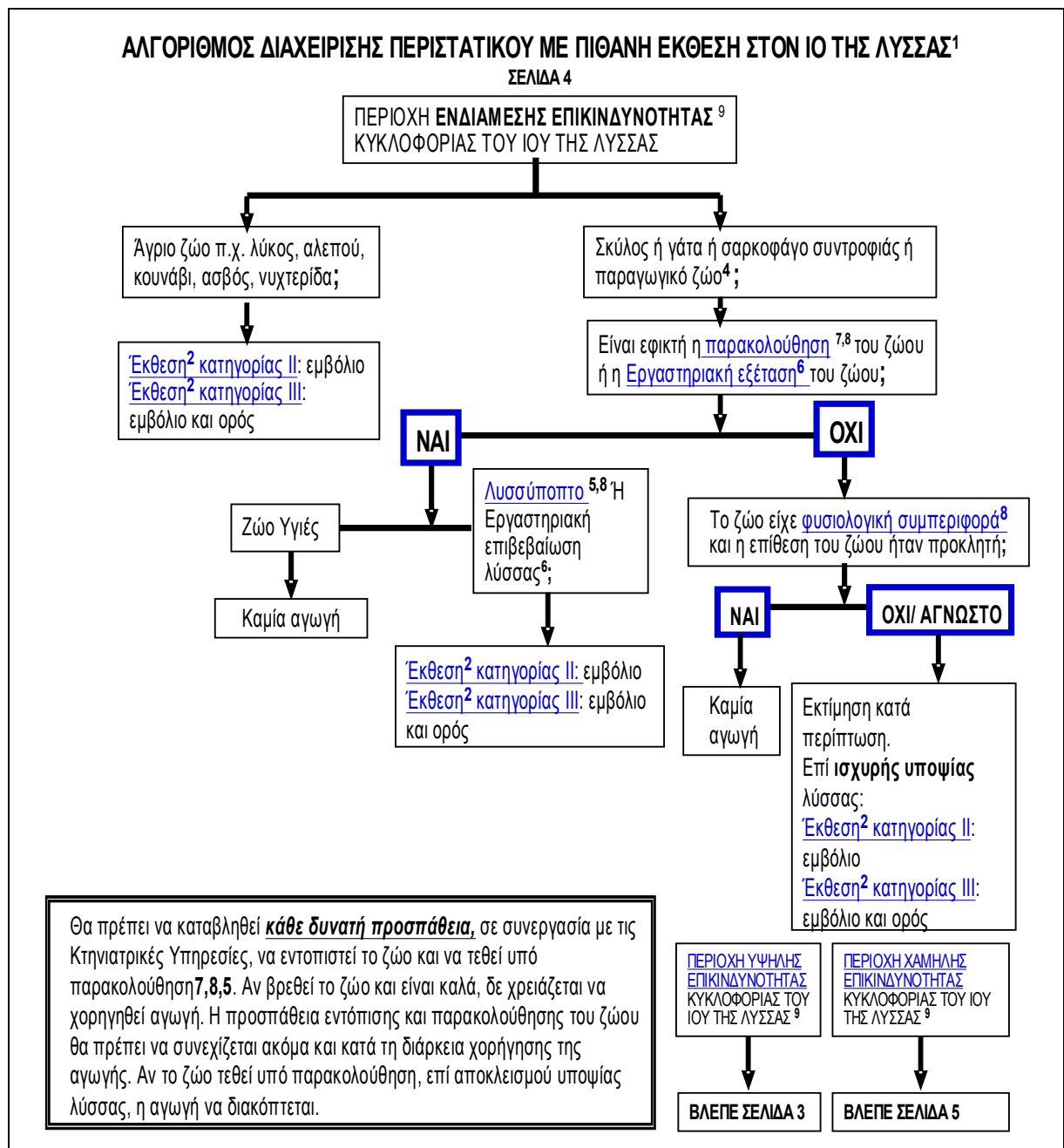
ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ¹

ΣΕΛΙΔΑ 3

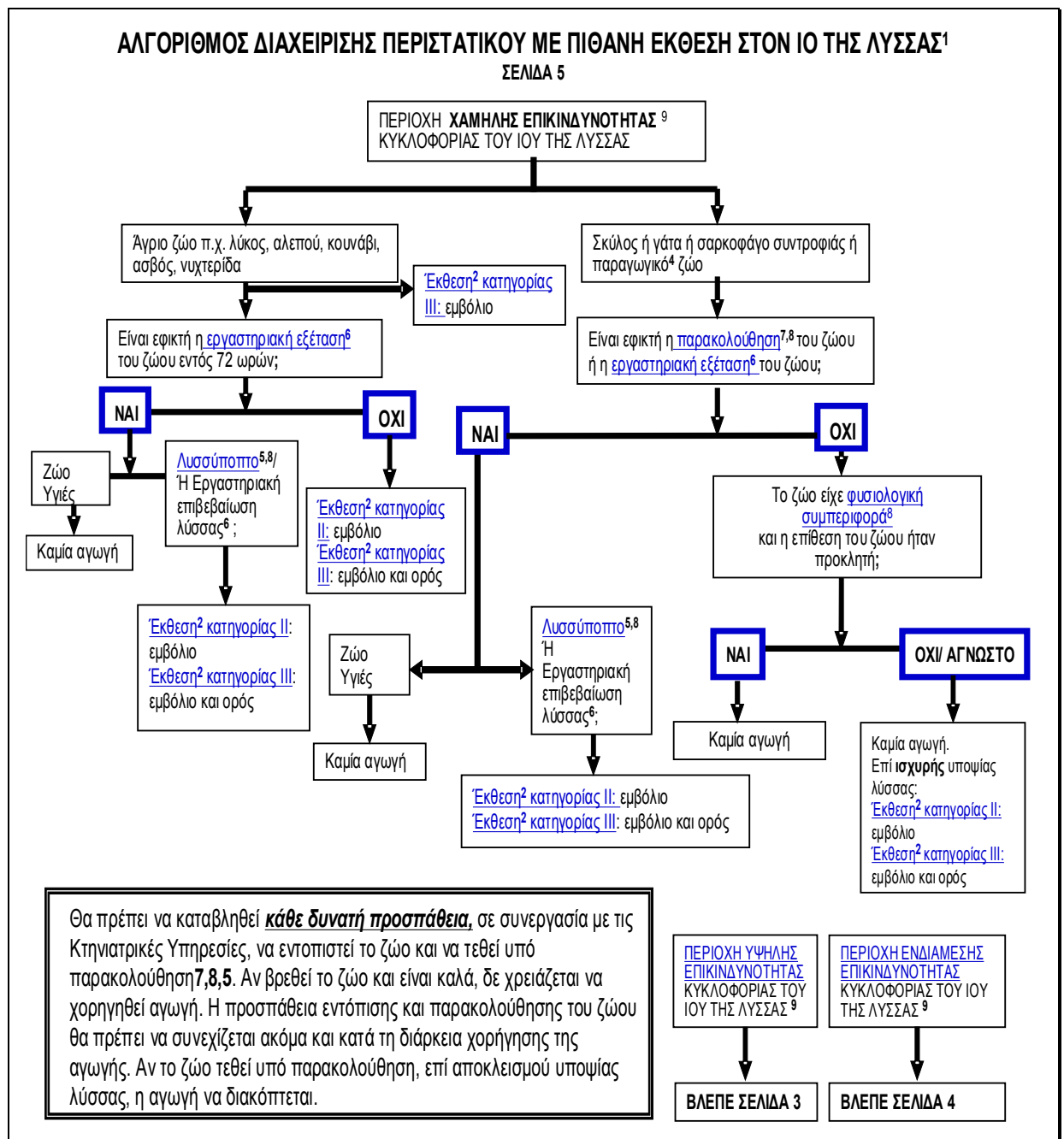
ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ¹

ΣΕΛΙΔΑ 4

ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ¹

ΣΕΛΙΔΑ 5

ΣΕΛΙΔΑ 6

1. Σε κάθε συμβάν πιθανής έκθεσης θα πρέπει να γίνεται επικοινωνία με τις Αρμόδιες Αρχές: Κτηνιατρική Υπηρεσία, Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας ή/και άλλους αρμόδιους φορείς για εκτίμηση της πιθανότητας παρουσίας λύσσας στο ζώο, της κυκλοφορίας λύσσας στην περιοχή και του κινδύνου μετάδοσης της λοίμωξης στον εκτεθειμένο. Αν πρόκειται για αδέσποτο ζώο, να γίνεται επικοινωνία και με τον Δήμο της περιοχής του συμβάντος (διαχειρίζεται τα αδέσποτα).

2. Ορισμός Έκθεσης

Η λύσσα μεταδίδεται με την είσοδο του ιού στον ανθρώπινο οργανισμό μέσω ανοιχτών τραυμάτων, πληγών ή μέσω επαφής με τους βλεννογόνους. Στο μολυσμένο ζώο ο ιός (μπορεί να) βρίσκεται στο σάλιο ή στον νευρικό ιστό.

Κατηγορία έκθεσης:
Κατηγορίας III } • Δάγκωμα που διαπερνά το δέρμα – Κάθε τρώση του δέρματος με τα δόντια του ζώου με ταυτόχρονη εκροή αίματος. Δαγκώματα στο κεφάλι, στο λαιμό ή στα χέρια και πολλαπλά δαγκώματα ενέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο.
• Επαφή σιέλου ή νευρικού ιστού του ζώου με δέρμα που έχει ανοιχτά τραύματα ή μη επουλωμένες πληγές ή λύσεις συνεχείας ή με βλεννογόνο.

Έκθεση
Κατηγορίας II } • Μικρές έντασης δαγκώματα, χωρίς εκροή αίματος (που δεν διαπερνούν την επιδερμίδα).
• Εκδορές, γρατζουνιές, αμυχές ή κακώσεις που προκαλούνται από ένα ζώο, χωρίς εκροή αίματος.

Μη έκθεση (Έκθεση κατηγορίας I): Επαφή όπως χαιδεμα, κράτημα ενός ζώου ή επαφή ακέραιου δέρματος με σάλιο, νευρικό ιστό ή οποιαδήποτε επαφή με αίμα, ούρα ή κόπρανα ενός ζώου δεν συνιστά έκθεση.

Προσοχή! Ο ασθενής μπορεί να προσέλθει καθυστερημένα, και να μην είναι επιφίλη η σωστή εκτίμηση της έκθεσης λόγω επούλωσης. Σε αυτές τις περιπτώσεις σημασία έχει η σωστή λήψη λεπτομερούς ιστορικού της έκθεσης.

3. Μικρά τρωκτικά (ποντίκια, αρουραίοι, guinea pigs, hamsters, σκίουροι, τυφλοπόντικες κλπ.), λαγοί και κουνέλια είναι απίθανο να μεταδώσουν λύσσα. Δεν συστήνεται προφυλακτική αγωγή σε τυχόν έκθεση, εκτός αν υπάρχουν ασυνήθιστες περιστάσεις (π.χ. ασυνήθιστη συμπεριφορά – ενδείξεις τραύματος από μεγαλύτερο ζώο) και στην περίπτωση αυτή να γίνεται επικοινωνία με Αρμόδιες Αρχές¹ για εκτίμηση κινδύνου κατά περίπτωση.

4. Παραγωγικά ζώα: άλογο, βοοειδές, αίγα, πρόβατο, χοίρος κλπ. Σαρκοφάγα συντροφιάς: π.χ. κουνάβι

5. **Συμπεριφορά ύποπτη για λύσσα** (συμπεριφορά λυσσύποπου) σε σκύλο ή γάτα: Ύποπτα συμπτώματα είναι η αλλαγή της συνηθισμένης συμπεριφοράς, μη αναγνώριση οικείων προσώπων, υπερβολική επιθετικότητα ή παράδοξη οικειότητα, παράλυση, σπασμοί, αστάθεια, υπερβολική σιελόρροια, δυσκολία κατάποσης- άρνηση φαγητού, νερού, αλλαγή φωνής, ασυνήθιστο γάβγισμα-νισούρισμα –οιμωγές, ή βράγχος (βραχνάδα). Ύποπτο (λυσσύποπτο) πρέπει να θεωρείται και ένα ζώο που θα βρεθεί ξαφνικά νεκρό χωρίς προφανή αιτία. Προκλητό δάγκωμα (π.χ. ενόχληση, απειλή, αίσθηση εισβολής στην περιοχή του, προσπάθεια να το τσίσουν ή να το χαιδέψουν άγνωστα πρόσωπα) είναι φυσιολογική αντίδραση του ζώου σε εξωτερικό ερέθισμα. Απρόκλητο δάγκωμα που αποτελεί μη αναμενόμενη συμπεριφορά ενισχύει την υποψία. Τα λυσσασμένα άγρια ζώα μπορεί να παρουσιάζουν κάποια από τα παραπάνω συμπτώματα ή απλώς και μόνο ασυνήθιστη συμπεριφορά. Συχνά εμφανίζονται να μη φοβούνται την ανθρώπινη παρουσία ή είναι παραδόξως φιλικά ή επιδεικνύουν σχετική απάθεια.

ΣΕΛΙΔΑ 7

- Η εξέταση για λύσσα δείγματος από το ζώο (αποστέλλεται συνήθως η κεφαλή του ζώου ή ολόκληρο το ζώο) κανονίζεται από τις τοπικές Κτηνιατρικές Υπηρεσίες και πραγματοποιείται στο ΚΚΙΑ Αθήνας (Τηλ. 210-60 11 499, 210-6010903, εσωτ. 126, Fax: 210-60 11 499, e-mail: viruslab.ath@gmail.com.) **Η έναρξη της αντιλυσσικής αγωγής (αν κριθεί απαραίτητη) εν αναμονή των αποτελεσμάτων εργαστηριακής εξέτασης του ζώου δεν μπορεί να καθυστερήσει πάνω από 24-72 ώρες από τη στιγμή της έκθεσης (ανάλογα με την εκτιμώμενη επικινδυνότητα).**
7. Η παρακολούθηση αφορά σε σκύλους, γάτες, ορισμένα σαρκοφάγα συντροφιάς και τα παραγωγικά ζώα. Συνιστάται το ζώο να παρακολουθείται επί 15 ημέρες για τυχόν **συμπτώματα λύσσας**⁵ από κτηνίατρο. **Θα πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για να τεθεί το ζώο υπό 15ήμερη παρακολούθηση.** Εάν δεν εκδηλώσει στο διάστημα αυτό λύσσα, δεν χρειάζεται να δοθεί ή να συνεχιστεί η αντιλυσσική αγωγή. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ακόμα και εμφανίσεις του ζώου που μαρτυρούν ότι είναι καλά στην υγεία του ή ότι δεν έχει οποιαδήποτε ένδειξη ασθένειας, κατά την περίοδο των 15 ημερών παρατήρησης. Αν ένα ζώο πέθανε ή αρρώστησε στη διάρκεια της περιόδου παρακολούθησης, να κληθεί άμεσα η οικεία Κτηνιατρική Υπηρεσία ή ένας κτηνίατρος, για να αξιολογήσει το ζώο όσο αφορά την λύσσα.
- Το μέγιστο χρονικό διάστημα από την στιγμή της έκθεσης έως την έναρξη της παρακολούθησης του ζώου (που μπορεί να αναμένει ο θεράπων προκειμένου να αποφασίσει αν θα χορηγήσει αντιλυσσική αγωγή) είναι:**
- i) Σε ζώο που είχε ενδείξεις λυσσώδους συμπεριφοράς^{5,8} ή σε άγνωστη συμπεριφορά:
 - 24 ώρες από την έκθεση σε έκθεση κατηγορίας III (π.χ. δάγκωμα)
 - 72 ώρες από την έκθεση σε έκθεση κατηγορίας II
 - ii) Σε ζώο που δεν είχε ενδείξεις λυσσώδους συμπεριφοράς^{5,8}:
 - 72 ώρες για έκθεση οποιασδήποτε κατηγορίας.
- Σε κάθε περίπτωση, η έναρξη της παρακολούθησης θα πρέπει να επιδιώκεται το συντομότερο δυνατό μετά την έκθεση. Όσο το ζώο βρίσκεται υπό παρακολούθηση και παραμένει υγιές, μπορείτε να αναβάλλετε την έναρξη της αντιλυσσικής αγωγής.**
8. Ένα ζώο μπορεί να επιτίθεται στα πλαίσια της φυσιολογικής συμπεριφοράς του (μη λυσσώδη συμπεριφορά - προκλητή επίθεση). Ένα φυσιολογικά συμπεριφερόμενο ζώο μπορεί να δαγκώσει όταν ενοχληθεί, αντανάκλαστικά όταν αμύνεται ή όταν προστατεύει την περιοχή του, σε απόπειρα κάποιου να το χαιδέψει ή να το τιάσει όταν το ζώο δεν τον γνωρίζει επαρκώς ή/ και όταν κάποιος διέρχεται πχ με δίκυκλο μπροστά από το ζώο (προκλητό δάγκωμα - επίθεση). Αδέσποτα σκυλιά σε ανέλες μερικές φορές εμφανίζουν αυξημένη επιθετικότητα. Ο εκτεθειμένος θα πρέπει να περιγράψει με λεπτομέρειες το συμβάν.
9. Η περιοχή όπου συνέβη η έκθεση ή/ και η περιοχή που διαβίωσε ή επισκέφτηκε το ζώο εντός του 6μήνου προ της έκθεσης εφόσον πρόκειται για ζώο ανεμβολίαστο ή άγνωστου εμβολιαστικού ιστορικού για λύσσα και ήρθε εκεί σε επαφή ή τραυματίστηκε από άγριο ή άγνωστο ή λυσσώδη ζώο.
- Οι περιοχές ανάλογα με την εκτιμώμενη πιθανότητα κυκλοφορίας του ιού σε ζώα διαχωρίζονται σε υψηλής επικινδυνότητας, ενδιάμεσης επικινδυνότητας και χαμηλής επικινδυνότητας.**
- Η επικινδυνότητα των περιοχών μπορεί να τροποποιείται και οι περιοχές να εξειδικεύονται περαιτέρω αναφορικά με την επικινδυνότητα, ανάλογα με τα επιδημιολογικά-επιζωοποιολογικά δεδομένα την εμβολιαστική κάλυψη των ζώων και τις εντοπίσεις κρουσμάτων σε άγρια ή οικόσιτα ζώα. Αναλυτικός επικαιροποιημένος κατάλογος με την επικινδυνότητα των περιοχών βρίσκεται αναρτημένος στο site του ΚΕΕΛΠΝΟ [-Επηρεαζόμενες περιοχές από τον ιό της λύσσας- \(www.keelrno.gr\)](http://www.keelrno.gr).

Επηρεαζόμενες περιοχές από τον ιό της λύσσας στην Ελλάδα

Η Ομάδα Εργασίας για τις Επηρεαζόμενες από Λύσσα περιοχές που υποστηρίζεται από το ΚΕΕΛΠΝΟ λαμβάνοντας υπόψη:

- ✓ τα διαθέσιμα δεδομένα από την εργαστηριακή επιτήρηση της λύσσας στα άγρια ζώα στην Ελλάδα για το 2012 και 2013 (ΥπΑΑΤ, ΚΚΙΑ)
- ✓ την ΚΥΑ 331/10301/25-1-2013 που περιγράφει το «Πρόγραμμα Επιτήρησης και Καταπολέμησης της Λύσσας στην Ελλάδα» ΑΔΑ: ΒΕΥΥΒ-ΨΕΖ
- ✓ την επιστημονική συμβουλή εμπειρογνομόνων (επιδημιολόγων, λοιμωξιολόγων, κτηνιάτρων και εργαστηριακών).

αποφάσισε στις 12/04/2013 ότι:

επηρεαζόμενη από λύσσα περιοχή ορίζεται κάθε περιφερειακή ενότητα με τουλάχιστον ένα εργαστηριακά επιβεβαιωμένο κρούσμα λύσσας σε ζώο.

Επίσης οι Περιφερειακές Ενότητες (ΠΕ) της χώρας κατατάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες επικινδυνότητας, όσον αφορά **στη πιθανότητα κυκλοφορίας του ιού της λύσσας σε ζώα (βλ. Πίνακας 4):**

- **ΠΕ υψηλής επικινδυνότητας:**
 - ΠΕ που είναι επηρεαζόμενες από τη λύσσα (με τουλάχιστον ένα εργαστηριακά επιβεβαιωμένο κρούσμα λύσσας σε ζώο)
 - ΠΕ που βρίσκονται **σε ακτίνα έως 50 χιλιόμετρα** από το σημείο εντόπισης επιβεβαιωμένου κρούσματος λύσσας σε ζώο,
 - χωρίς να παρεμβάλλονται γεωφυσικά εμπόδια (π.χ. οροσειρά Πίνδου)
 - με ελλειπή δεδομένα συστήματος επιτήρησης λύσσας, που δεν επιτρέπουν την εκτίμηση κινδύνου
- **ΠΕ ενδιάμεσης επικινδυνότητας**, για τη κυκλοφορία του ιού της λύσσας σε ζώα είναι οι ΠΕ της Βόρειας Ελλάδας (Δυτική, Κεντρική, Ανατολική Μακεδονία και Θράκη) και Ηπείρου που **δεν** συμπεριλαμβάνονται στη κατηγορία υψηλής επικινδυνότητας.
- **ΠΕ χαμηλής επικινδυνότητας** για τη κυκλοφορία του ιού της λύσσας σε ζώα, είναι οι ΠΕ, που **δεν** συμπεριλαμβάνονται στις κατηγορίες υψηλής ή ενδιάμεσης επικινδυνότητας.

Η επικινδυνότητα μιας περιοχής λαμβάνεται υπόψη κατά την διαχείριση περιστατικού με πιθανή έκθεση στον ιό της λύσσας (βλ. Αλγόριθμο διαχείρισης περιστατικού με πιθανή έκθεση στον ιό της λύσσας).

Πίνακας 4: Εκτιμώμενη επικινδυνότητα περιοχών της Ελληνικής Επικράτειας για τη κυκλοφορία του ιού της λύσσας, 12.04.2013

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΥΨΗΛΗΣ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ	ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ	ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ
ΠΕ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	ΠΕ ΣΕΡΡΩΝ	οι ΠΕ, που δεν συμπεριλαμβάνονται στις περιοχές υψηλής ή ενδιάμεσης επικινδυνότητας
ΠΕ ΗΜΑΘΙΑΣ	ΠΕ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	
ΠΕ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	ΠΕ ΔΡΑΜΑΣ	
ΠΕ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	ΠΕ ΕΒΡΟΥ	
ΠΕ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	ΠΕ ΚΑΒΑΛΑΣ	
ΠΕ ΚΙΛΚΙΣ	ΠΕ ΞΑΝΘΗΣ	
ΠΕ ΚΟΖΑΝΗΣ	ΠΕ ΡΟΔΟΠΗΣ	
ΠΕ ΛΑΡΙΣΑΣ	ΠΕ ΑΡΤΑΣ	
ΠΕ ΠΕΛΛΑΣ	ΠΕ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	
ΠΕ ΠΙΕΡΙΑΣ	ΠΕ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	
ΠΕ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΠΕ ΠΡΕΒΕΖΑΣ	
ΠΕ ΦΛΩΡΙΝΑΣ	ΠΕ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	

Σημείωση 1: Η επικινδυνότητα μιας περιοχής αυξάνει όσο εγγύτερα βρίσκεται σε σημεία εντοπισμού επιβεβαιωμένων κρούσμάτων σε ζώα..

Σημείωση 2: Συνιστάται η εξατομίκευση της εκτίμησης κινδύνου κατά περίπτωση για κάθε έκθεση σε ζώο σε οποιαδήποτε περιοχή της χώρας, ακόμη και σε περιοχές θεωρητικά χαμηλής επικινδυνότητας, καθώς δεν μπορεί να αποκλειστεί μετακίνηση ζώων μεταξύ περιοχών διαφορετικής κατηγορίας επικινδυνότητας ή/και επέκταση της κυκλοφορίας του ιού στην άγρια πανίδα.

Σημείωση 3: Σημειώνονται οι παρακάτω επιφυλάξεις όσον αφορά στην ανωτέρω εκτίμηση κινδύνου: α) το πρόγραμμα επιτήρησης της λύσσας στα ζώα του ΥπΑΑΤ δεν λειτουργεί με τα ίδια αποτελέσματα σε όλες τις περιοχές της χώρας, β) υπάρχουν ανεπίσημες πληροφορίες για διακίνηση ζώων σε διάφορες περιοχές της χώρας, και από χώρες που αναφέρουν κρούσματα λύσσας και γ) υπάρχει μεγάλος αριθμός αδέσποτων ζώων που δεν ελέγχονται επαρκώς από τις οικείες δημοτικές αρχές.

Σημείωση 4: Η εκτίμηση της επικινδυνότητας των περιοχών είναι δυναμική διαδικασία, η οποία επικαιροποιείται σε τακτικά χρονικά διαστήματα ανάλογα με τα επιδημιολογικά δεδομένα, τα εργαστηριακά επιβεβαιωμένα κρούσματα και όποια άλλα δεδομένα εμβολιασμού είναι διαθέσιμα στην Ομάδα Εργασίας για τις επηρεαζόμενες περιοχές από τη Λύσσα. Ο εκάστοτε επικαιροποιημένος κατάλογος των περιοχών της Ελλάδας κατά κατηγορία επικινδυνότητας θα βρίσκεται αναρτημένος στον δικτυακό τόπο του ΚΕΕΛΠΝΟ: www.keelpno.gr.

**ΔΕΛΤΙΟ ΑΜΕΣΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ
ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ¹**

Μονάδα Υγείας

Ημερομηνία συμπλήρωσης δελτίου

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΥΜΒΑΝΤΟΣ

Ωρα.....ημερομηνία.....

Τόπος..... (χωριό/πόλη/ΠΕ)

Όνομα & Επώνυμο εκτεθειμένου:.....

Ηλικία..... Φύλο: άρρεν θήλυ

Διεύθυνση κατοικίας (χωριό/πόλη/ΠΕ):.....

Στοιχεία επικοινωνίας εκτεθειμένου (σταθερό & κινητό τηλέφωνο):.....

Είδος ζώου που εμπλέκεται σύμφωνα με τις υπάρχουσες μαρτυρίες:

σκύλος γάτα αλεπού άγνωστο άλλο

Είναι: αδέσποτο δεσποζόμενο κυνηγετικός σκύλος ποιμενικός σκύλος

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΚΘΕΣΗΣ

(πρέπει να αναζητηθούν και να εντοπιστούν όλα τα τραύματα και οι λύσεις συνεχείας του δέρματος)

Σε ποια ανατομική θέση έγινε η έκθεση;

Είναι πολλαπλές οι εκθέσεις (π.χ. δήγματα); ναι όχι

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ² (επί καθυστερημένης προσέλευσης να λαμβάνεται υπόψη το αναφερόμενο ιστορικό ως προς την εικόνα του τραύματος)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ III

Δήγμα (δάγκωμα) με εκροή αίματος

Επαφή σίελου με απροστάτευτο δέρμα που έχει ανοιχτά τραύματα ή μη επουλωμένες πληγές ή λύσεις συνεχείας ή με βλεννογόνο

Επαφή νευρικού ιστού με απροστάτευτο δέρμα που έχει ανοιχτά τραύματα ή μη επουλωμένες πληγές ή λύσεις συνεχείας ή με βλεννογόνο

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ II

Μικρής έντασης δαγκώματα, χωρίς εκροή αίματος (που δεν διαπερνούν την επιδερμίδα)

Εκδορές, γρατζουνιές, αμυχές ή κακώσεις, κυρίως από τα δόντια του ζώου, χωρίς εκροή αίματος

ΜΗ ΕΚΘΕΣΗ (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ I)

Χαίδεμα, κράτημα ενός ζώου ή επαφή σίελου ή νευρικού ιστού του ζώου με ακέραιο ή προστατευμένο δέρμα

Οποιαδήποτε επαφή με αίμα, ούρα ή κοπράνα ενός ζώου

¹ **Φαξ αποστολής: 210- 8842011 & 210-6823698 (Υποχρέωση αποστολής και στους δύο αριθμούς φαξ)
Φαξ αποστολής σε μη εργάσιμες ώρες / ημέρες: 210- 5212189 & 210-6823625**

² Για την εκτίμηση της επικινδυνότητας έκθεσης στον ιό της λύσσας συνεκτιμούνται και άλλοι παράγοντες (βλ. Αλγόριθμος Διαχείρισης Περιστατικού με Πιθανή Έκθεση στον Ιό της Λύσσας)

Έχει γίνει καθαρισμός του τραύματος ή της περιοχής έκθεσης (πλύση/ αντισηπτικό) πριν από την άφιξη στον θεράποντα ιατρό; ναι όχι

Αν ναι, σε πόσο περίπου χρόνο μετά την έκθεση;
(διευκρινίστε: ώρες ή ημέρες)

Πρόσφατος ολοκληρωμένος εμβολιασμός για λύσσα πριν την παρούσα έκθεση;
ναι όχι Ημερομηνία τελευταίου εμβολιασμού:

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΘΕΡΑΠΟΝΤΑ ΙΑΤΡΟΥ για προφύλαξη από λύσσα

Όνομα & Επώνυμο εκτεθειμένου:

.....

Προσέλευση εκτεθειμένου στον θεράποντα ιατρό:

Ωραημερομηνία

1. Άμεση καλή πλύση με νερό και σαπουνί επί 15 λεπτά, καλό ξέπλυμα και καθαρισμός με αλκοολούχο ή ιωδιούχο αντισηπτικό του τραύματος (επί προσφάτου τραύματος – εφόσον ο ιστός δεν έχει επουλωθεί) ή της περιοχής έκθεσης

2. Επικοινωνία με:

Κτηνιατρική Υπηρεσία ή κτηνίατρο

Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας & Κοινωνικής Μέριμνας

Άλλο αρμόδιο φορέα

Το ζώο τέθηκε ή θα τεθεί υπό παρακολούθηση; ναι όχι άγνωστο

Αποτέλεσμα παρακολούθησης μέχρι σήμερα: υγιές ύποπτο αναμονή

Πραγματοποίηση εργαστηριακής εξέτασης ζώου; ναι όχι άγνωστο

Αποτέλεσμα εργ. εξέτασης: θετικό αρνητικό αναμονή

3. Προφυλακτική αγωγή³ κατά της λύσσας που χορηγήθηκε/συστήθηκε στον εκτεθειμένο:

Καμία

προφυλακτική αγωγή

Χορήγηση

μόνο

αντιλυσσικού εμβολίου Ημερομηνία έναρξης

Χορήγηση

αντιλυσσικού ορού Ημερομηνία χορήγησης.....

I.U. ορού που χρησιμοποιήθηκαν

&

αντιλυσσικού εμβολίου Ημερομηνία έναρξης

Όνομα & Επώνυμο Θεράποντος Ιατρού

.....

Στοιχεία επικοινωνίας (σταθερό τηλ. εργασίας ή/και κινητό τηλ. αν είναι διαθέσιμο)

.....

³ Αποστείλετε εκ νέου το δελτίο με σημείωση ότι είναι επαναληπτική αποστολή αν αργότερα η αγωγή τροποποιηθεί (π.χ. επί αποκλεισμού λύσσας στο εμπλεκόμενο ζώο).

**ΔΕΛΤΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ
ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ⁴**

Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας & Κοινωνικής Μέριμνας

Ημερομηνία συμπλήρωσης δελτίου

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΥΜΒΑΝΤΟΣ

Όνομα & Επώνυμο (αρχικού εκτεθειμένου):.....

Ωρα.....Ημερομηνία

Τόπος (χωριό/πόλη/ΠΕ).....

Είδος ζώου που εμπλέκεται: σκύλος γάτα αλεπού άγνωστο άλλο

αριθμός τους αν είναι περισσότερα από ένα:

Το ζώο είναι:

αδέσποτο δεσποζόμενο άγριας πανίδας παραγωγικό άγνωστο

Αν είναι δεσποζόμενος σκύλος, είναι:

κυνηγετικός ποιμενικός συντροφιάς άλλο

Ιδιοκτήτης: Όνομα.....Επώνυμο.....

Τηλέφωνα επικοινωνίας.....

Τόπος συνήθους διαμονής του ζώου (χωριό/πόλη/ΠΕ):.....

Επισκέφθηκε / διαβίωσε σε περιοχή υψηλής επικινδυνότητας το τελευταίο δμηνο;

ναι όχι

Αν ναι, πού;.....

Αν ναι, εκτέθηκε εκεί σε άγριο ή άγνωστο ζώο; ναι όχι άγνωστο

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Εάν επρόκειτο για δάγκωμα, ήταν προκλητό; ναι όχι άγνωστο

Το ζώο είχε συμπεριφορά λυσσύποπτου; ναι όχι άγνωστο

Συμπεριφορά ύποπτη για λύσσα (αφορά σε σκύλο ή γάτα):

συνδυασμός από νευρολογικά συμπτώματα που περιλαμβάνουν αλλαγή της συνηθισμένης συμπεριφοράς, μη αναγνώριση οικείων προσώπων, παράδοση επιθετικότητα ή οικειότητα- απάθεια, παράλυση, σπασμούς, αστάθεια, υπερβολική σιελόρροια, δυσκολία κατάποσης- άρνηση φαγητού νερού ή αλλαγή φωνής, ασυνήθιστο γάβγισμα- νιαούρισμα –λυγμοί ή βράγχος φωνής (βραχνάδα). Συμπεριφερόμενο σαν λυσσασμένο (λυσσύποπτο) θεωρείται και ένα ζώο που θα βρεθεί ξαφνικά νεκρό χωρίς προφανή αιτία. Το προκλητό δάγκωμα (φυσιολογική αντίδραση του ζώου σε εξωτερικό ερέθισμα-ενόχληση ή απειλή) δεν αποτελεί συμπεριφορά ύποπτη για λύσσα. Οποιαδήποτε ένδειξη ασθένειας κατά τη διάρκεια παρακολούθησης του ζώου πρέπει να αξιολογείται από κτηνίατρο.

Το ζώο είναι εμβολιασμένο κατά της λύσσας; ναι όχι άγνωστο

Ετέθη το ζώο υπό παρακολούθηση; ναι όχι

Αποτέλεσμα παρακολούθησης μέχρι σήμερα:

υγιές ύποπτο

σχόλια.....

Εστάλη δείγμα από το ζώο για εργαστηριακή εξέταση; ναι όχι

Ωρα /ημερομηνία αποστολής

⁴ **Φαξ αποστολής: 210- 8842011 & 210-5233563 (Υποχρέωση αποστολής και στους δύο αριθμούς φαξ)**

Φαξ αποστολής σε μη εργάσιμες ώρες / ημέρες: 210- 5212189

Αποτέλεσμα εργ. εξέτασης : αρνητικό θετικό σε αναμονή

Συνολικός αριθμός εκτεθειμένων ατόμων στο ίδιο ζώο

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΚΤΕΘΕΙΜΕΝΩΝ⁵ (στο ίδιο ζώο)
(κωδικός ζώου.....)

Συμπληρώνεται από ΚΕΕΛΠΝΟ

Όνομα & Επώνυμο (αρχικού εκτεθειμένου)			
Διεύθυνση κατοικίας			
Ηλικία	Φύλο	Τηλέφωνα επικοινωνίας	Μονάδα υγείας που παραπέμφθηκε
Καμία αγωγή ☐	Προφυλακτική αγωγή για λύσσα Εμβόλιο ☐ Ημερομηνία έναρξης		Ορός ☐ Ημερομηνία χορήγησης
Όνομα & Επώνυμο			
Διεύθυνση κατοικίας			
Ηλικία	Φύλο	Τηλέφωνα επικοινωνίας	Μονάδα υγείας που παραπέμφθηκε
Καμία αγωγή ☐	Προφυλακτική αγωγή για λύσσα Εμβόλιο ☐ Ημερομηνία έναρξης		Ορός ☐ Ημερομηνία χορήγησης
Όνομα & Επώνυμο			
Διεύθυνση κατοικίας			
Ηλικία	Φύλο	Τηλέφωνα επικοινωνίας	Μονάδα υγείας που παραπέμφθηκε
Καμία αγωγή ☐	Προφυλακτική αγωγή για λύσσα Εμβόλιο ☐ Ημερομηνία έναρξης		Ορός ☐ Ημερομηνία χορήγησης

Όνομα & Επώνυμο (του συμπληρώσαντος το παρόν δελτίο)

Ιδιότητα

.....
Στοιχεία επικοινωνίας (σταθερό τηλ. εργασίας ή/ και κινητό τηλ. αν είναι διαθέσιμο)

.....

⁵ Εάν ο συνολικός αριθμός των εκτεθειμένων ατόμων είναι >3, χρησιμοποιείτε πρόσθετα αντίγραφα του παραπάνω πίνακα – η έκθεση θα πρέπει να αφορά στο ίδιο ζώο.

Μέτρα προστασίας κατά της λύσσας για το κοινό
--

Μέτρα για να αποφύγετε πιθανή έκθεση στον ιό της λύσσας

- ✓ Αποφύγετε την επαφή με ζώα της άγριας πανίδας ή με ζώα που δείχνουν κατά κοινή αντίληψη άρρωστα ή συμπεριφέρονται με ασυνήθιστο τρόπο. Σε τυχόν εντόπιση τέτοιων ζώων, να ειδοποιείται το οικείο τμήμα Κτηνιατρικής, η Θηροφυλακή ή η Δασική υπηρεσία της περιοχής.
- ✓ Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται για τους κυνηγητικούς και ποιμενικούς σκύλους, καθώς αυτοί συνδέουν την άγρια φύση με τον οικιστικό χώρο. Οι κυνηγοί πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί και συνεπείς με τον εμβολιασμό των σκύλων τους κατά της λύσσας.
- ✓ Εμβολιάζετε τα κατοικίδια σας κατά της λύσσας (σκύλοι, γάτες ή άλλα κατοικίδια ζώα), σύμφωνα με τις οδηγίες του κτηνιάτρου σας. Ο εμβολιασμός κατά της λύσσας στα ζώα συντροφιάς είναι υποχρεωτικός.
- ✓ Αποφύγετε την επαφή των κατοικίδιων ζώων σας με ζώα της άγριας πανίδας. Περιορισμός των δεσποζόμενων ζώων σε προστατευμένο χώρο (π.χ. αυλή). Χρήση λουριού περιορισμένου μήκους κατά τη διάρκεια της βόλτας. Εάν ένα κατοικίδιο ζώο δαγκωθεί ή δεχτεί επίθεση από ζώο της άγριας πανίδας ή ζώο με υπερβολικά επιθετική συμπεριφορά ή με εμφανή ασθένεια, να αναφερθεί το συμβάν στον κτηνίατρο που παρακολουθεί το ζώο και στο τοπικό Τμήμα Κτηνιατρικής.
- ✓ Μην αφήνετε εκτεθειμένα σκουπίδια ή ζωοτροφή, ιδιαίτερα αν υπάρχει παρουσία άγριων ζώων στην περιοχή, μπορεί να προσελκύσουν ζώα της άγριας πανίδας.
- ✓ Τα παιδιά διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο έκθεσης λόγω παρακινδυνευμένης συμπεριφοράς. Δυνητική έκθεσή τους σε ζώο αν δεν παρατηρηθεί άμεσα, μπορεί να μην γίνει αντιληπτή εγκαίρως.

Μέτρα μετά από πιθανή έκθεση στον ιό της λύσσας

- Σε περίπτωση δαγκώματος από ζώο, να εντοπίζονται όλες οι πληγές, να γίνεται άμεσα καλό πλύσιμό τους με άφθονο νερό και σαπούνι (για 15 λεπτά) ή έστω με νερό και αφού ξεπλυθούν να γίνεται καλή εφαρμογή αλκοολούχου («οινόπνευμα») ή ιωδιούχου αντισηπτικού («ιώδιο») και να αναζητείται το συντομότερο ιατρική βοήθεια.
- Για το συμβάν θα πρέπει να ενημερώνεται η οικεία Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας.
- Συγκρατείστε στη μνήμη σας και περιγράψτε στον θεράποντα και στους επαγγελματίες υγείας τα χαρακτηριστικά του ζώου (είδος, μέγεθος, χρώμα κλπ.), τη συμπεριφορά του, αν πρόκειται για προκλητή επίθεση - φυσιολογική αντίδραση του ζώου σε εξωτερικό ερέθισμα (π.χ. σε, ενόχληση, απειλή,

αίσθηση εισβολής στην περιοχή του, σε προσπάθεια να το ταΐσουν ή να το χαϊδέψουν μη επαρκώς γνωστά του πρόσωπα), αν έχει εκδηλώσει και στο παρελθόν επιθετική συμπεριφορά, την τοποθεσία όπου έγινε το συμβάν και πού κατευθύνθηκε το ζώο μετά.

- **Ανταλλάξτε στοιχεία επικοινωνίας με τον ιδιοκτήτη του ζώου** (ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, τηλέφωνο), και ζητήστε τα στοιχεία του κτηνίατρου που το παρακολουθεί, σε περίπτωση που είναι δεσποζόμενο. Επικοινωνήστε με τον κτηνίατρο για να λάβετε την αρχική γνωμάτευση σχετικά με το ζώο το συντομότερο δυνατόν (24 ώρες).

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΝΟΜΗ

1. Γρ. Υπουργού
2. Γρ. Υφυπουργού
3. Γρ. Αναπληρωτή Υπουργού
4. Γρ. Γεν. Γραμ. Δημόσιας Υγείας
5. Γρ. Γεν. Δ/ντριας Δημόσιας Υγείας & Ποιότητας Ζωής
6. Δ/ση Δημόσιας Υγιεινής

Η ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ

Χ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

1. ΙΦΕΤ

Γρ. Προέδρου

18 χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος, 153 51 Παλλήνη Αττική

2. Όλες τις Υ.ΠΕ. της χώρας

Υπόψη Διοικητών

(Με την υποχρέωση να ενημερωθούν όλες οι μονάδες υγείας αρμοδιότητάς σας)

3. Όλες τις Περιφέρειες της χώρας

✓ Γεν. Δ/σεις Δημόσιας Υγείας & Κοινωνικής Μέριμνας (έδρες τους)

(Με την παράκληση να ενημερωθούν όλες οι Διευθύνσεις Δημόσιας Υγείας & Πρόνοιας των Περιφερειακών Ενοτήτων της αρμοδιότητάς σας)

✓ Γεν. Δ/σεις Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής (έδρες τους)

(Με την παράκληση να ενημερωθούν όλες οι Διευθύνσεις Αγροτικής Οικονομίας των Περιφερειακών Ενοτήτων της αρμοδιότητάς σας)

4. Όλες τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις

Υπόψη Γεν. Γραμματέων

5. Υπουργείο Εσωτερικών

Γενική Διεύθυνση Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Δ/ση Οργάνωσης & Λειτουργίας ΟΤΑ

(Με την παράκληση να σταλεί στους Δήμους προς ενημέρωση όλων των φορέων περίθαλψης αρμοδιότητάς τους)

ΚΟΙΝ.:

1. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Γεν. Δ/ση Κτηνιατρικής

Δ/ση Υγείας Ζώων

Τμ. Ζωοανθρωπονόσων

Αχαρνών 2, 10176, Αθήνα

2. ΚΕΕΛΠΝΟ

Υπόψη Προέδρου

Αγράφων 3-5

Τ.Κ. 15123, Μαρούσι

3. ΕΚΕΠΥ

Υπόψη Διοικητή

Κηφισίας 39, Μαρούσι

4. ΕΣΔΥ

Γρ. Κοσμήτορα